

**ORGANIZAREA, AMENAJAREA
ȘI DEZVOLTAREA DURABILĂ
A SPAȚIULUI GEOGRAFIC**

MELINDA CÂNDEA

FLORINA BRAN

IRINA CIMPOERU

**ORGANIZAREA, AMENAJAREA
ȘI DEZVOLTAREA DURABILĂ
A SPAȚIULUI GEOGRAFIC**

**Editura Universitară
București, 2006**

CUPRINS

CAPITOLUL I	
SPAȚIUL GEOGRAFIC. ORGANIZAREA, AMENAJAREA ȘI DEZVOLTAREA DURABILĂ A SPAȚIULUI GEOGRAFIC. CONCEPTE	11
1.1. Spațiul geografic	11
1.2. Organizarea spațiului geografic și amenajarea teritoriului	15
1.2.1. Amenajarea teritoriului, suport al realizării unor programe de organizare a spațiului geografic	17
1.2.1.1. Planul de amenajare teritorială	20
1.2.1.2. Dezvoltarea durabilă și amenajarea teritoriului	26
1.2.2. Organizarea spațiului geografic și a teritoriului	27
1.2.2.1. Rolul factorului decizional în organizarea spațiului geografic	31
1.2.2.2. Forme de organizare administrativ-teritorială a spațiului geografic românesc	32
1.3. Conceptul de dezvoltare	39
1.3.1. Dezvoltarea locală	41
1.3.2. Dimensiunea regională a dezvoltării	42
1.3.3. Politici de dezvoltare economică regională	44
1.3.3.1. Principiile politicilor de dezvoltare regională	44
1.3.3.2. Necesitatea politicilor de dezvoltare economică regională	46
1.3.3.3. Carta europeană a amenajării teritoriului și dezvoltarea regională ..	47
1.3.3.4. Orientări recente în politicile regionale	49
1.3.4. Dinamica dezechilibrelor regionale în economia României	51
1.3.5. Obiectivele strategiilor de dezvoltare regională în România	53
CAPITOLUL II	
REGIONALIZAREA – CA ABORDARE TERITORIALĂ A CONCEPTULUI DE DEZVOLTARE ȘI CA MODALITATE DE ORGANIZARE A SPAȚIULUI	56
2.1. Conceptul dezvoltării regionale echilibrate și durabile în relație cu teritoriul	56
2.2. Abordarea regională a conceptului de dezvoltare la nivel european	57
2.3. Dezvoltarea regională în România în contextul dezvoltării regionale europene	58
2.3.1. Caracteristici regionale specifice	62
2.3.2. Modificările funcționale intervenite în teritoriu și obiectivele actuale de bază ale politicii de dezvoltare regională	70
2.4. Zonele (regiunile) defavorizate – Zone de intervenție în cadrul politicii regionale	71
2.4.2. Metode și criterii de evaluare	76
2.4.2.1. Criterii de desemnare a zonelor de intervenție în cadrul politicii regionale a Uniunii Europene, în perioada 2000-2006	76
2.4.2.2. Desemnarea zonelor defavorizate în Europa Centrală și de Est	78
2.4.2.3. Experiența internațională	78
2.4.3. Zone defavorizate în România	83

2.4.3.1. Condiții de apariție a zonelor defavorizate	83
2.4.3.2. Factorii determinanți ai zonelor defavorizate	85
2.4.3.3. Reglementări și instrumente legislative	87
2.4.3.4. Caractere generale specifice zonelor defavorizate din România ...	92
Capitolul III	
SPAȚIUL RURAL	99
3.1. Spațiul rural – concept, caracteristici, componente	99
3.2. Clasificarea spațiilor rurale	103
3.3. Metode de analiză a spațiilor rurale	105
3.4. Dezvoltarea rurală. Particularități și principii	109
3.5. Așezarea rurală – componentă principală a spațiului rural	112
3.5.1. Tipuri genetice de sate și forme de organizare socială	113
3.5.2. Tipuri morfostructurale de așezări rurale	118
3.5.3. Evoluția sistematizării și organizării așezărilor rurale	123
3.5.4. Infrastructura rurală	125
3.5.4.1. Infrastructura tehnico-edilitară	125
3.5.4.2. Infrastructura de transport și comunicații	127
3.5.4.3. Infrastructura de învățământ și sănătate	127
3.5.4.4. Organizarea spațiului rural prin dezvoltarea și îmbunătățirea infrastructurii rurale	128
3.6. Dezvoltarea și diversificarea activităților economice – obiectiv principal al organizării spațiului rural	129
3.6.1. Activitățile economice neagricole	130
3.6.2. Agricultură	133
Capitolul IV	
SPAȚIUL AGRICOL (ECOSISTEMUL AGRICOL)	136
4.1. Factori de favorabilitate și restrictivitate în dezvoltarea agriculturii și extinderea spațiului agricol	137
4.1.1. Factori naturali	137
4.1.1.1. Relieful	138
4.1.1.2. Clima	139
4.1.1.3. Solul	140
4.1.2. Factorii economici, dezvoltarea agriculturii și caracteristicile spațiului agricol	141
4.1.3. Rolul factorilor juridici și politici în conturarea și structurarea spațiului agricol	143
4.1.3.1. Factorii juridici	143
4.1.3.2. Factorii politici	144
4.2. Spațiul agricol – extindere, caracteristici, restructurare	145
4.3. Modalitățile de organizare, amenajare și optimizare a spațiului agricol	148
4.3.1. Amenajarea teritoriului – instrument principal în organizarea spațiului agricol	149
4.3.1.1. Amenajările antierozionale	149
4.3.1.2. Irigațiile	154
4.3.2. Optimizarea componentelor restrictive ale spațiului agricol prin lucrări agro-pedo-hidroameliorative	157

4.3.2.1. Lucrările agro-pedoameliorative	158
4.3.2.2. Lucrări hidroameliorative	159
4.3.3. Organizarea terenului agricol	159
4.3.3.1. Stabilirea categoriilor de folosință	160
4.3.3.2. Organizarea terenului arabil	160
4.3.3.3. Organizarea și amenajarea pășunilor naturale și cultivate	162
4.3.3.4. Organizarea și amenajarea terenului în cazul plantațiilor pomiviticoale și de hamei	163
4.4. Dezvoltarea durabilă a agriculturii	163
4.4.1. Agricultură – victimă a poluării sau agent de poluare	163
4.4.2. Dezvoltarea durabilă a agriculturii – concept și opțiuni strategice de realizare	165
CAPITOLUL V	
SPAȚIUL VERDE	169
5.1. Pădurea – componentă de bază a spațiului „verde”	170
5.1.1. Considerații generale	170
5.1.2. Evoluția și caracteristicile pădurilor din România	173
5.1.3. Pădurea – spațiu verde polifuncțional	175
5.1.3.1. Pădurea și funcțiile de protecție a mediului	177
5.1.3.2. Funcții sociale ale pădurii	181
5.1.3.3. Funcția de producție a pădurii	184
5.1.4. Organizarea și amenajarea spațiului forestier	185
5.1.4.1. Evoluția conceptului de organizare și amenajare a fondului forestier în România	185
5.1.4.2. Acțiuni, amenajări și principii ce definesc organizarea optimă a spațiului forestier	187
5.1.5. Starea pădurilor românești și dezvoltarea durabilă	189
5.1.5.1. Starea sănătății pădurilor	189
5.1.5.2. Dezvoltarea durabilă a fondului forestier	190
5.2. Spații verzi intraurbane și periurbane. Concept, caracteristici	193
5.2.1. Spații verzi intraurbane	195
5.2.1.1. Sisteme de spații verzi urbane	196
5.2.1.2. Principalele tipuri de spații verzi urbane	197
5.2.1.3. Evoluția și organizarea spațiilor verzi urbane	200
5.2.2. Spații verzi periurbane	206
CAPITOLUL VI	
SPAȚIUL TURISTIC	208
6.1. Spațiu turistic, regiune turistică – Concepte	208
6.2. Zonarea turistică a româniei	211
6.2.1. Modalități de delimitare și ierarhizare a zonelor turistice	213
6.3. Tipuri de spații turistice	225
6.3.1. Tipul balnear	225
6.3.1.1. Tipul balnear-litoral	225
6.3.1.2. Spații turistice balnear-termale	235
6.3.1.3. Spațiile turistice balneoclimaterice specializate	237

6.3.2. Tipul lacustru	239
6.3.3. Tipul montan de „dominantă albă”	241
6.3.3.1. Concepții și strategii de amenajare și de dezvoltare a turismului montan	241
6.3.3.2. Amenajarea, organizarea și dezvoltarea spațiului turistic montan de dominantă „albă” în România	249
 CAPITOLUL VII	
SPAȚIUL INDUSTRIAL	258
7.1. Impactul industriei asupra spațiului geografic	258
7.1.1. Conceptul de spațiu industrial	258
7.1.2. Localizarea activităților industriale	260
7.1.2.1. Factorii de localizare a spațiului industrial	260
7.1.2.2. Tipuri de industrie după criteriul localizării	264
7.2. Evoluția spațiului industrial	265
7.2.1. Tipologia spațiilor industriale	267
7.2.2. Noi tipuri de spații industriale	269
7.3. Industria și organizarea spațiului geografic	270
7.3.1. Interacțiuni și relații între industrie, spațiu geografic și organizarea spațiului geografic	271
7.3.2. Noi forme de organizare a spațiului industrial	272
7.3.3. Unitatea industrială și platforma industrială – „celule” de bază ale spațiului industrial	274
7.3.3.1. Unitatea industrială	274
7.3.3.2. Platforma industrială	275
7.4. Industria și orașul	276
 Capitolul VIII	
SPAȚIUL URBAN	283
8.1. Concepte, caracteristici	283
8.1.1. Natura și caracteristicile spațiului urban	285
8.1.2. Componentele și structura spațiului urban	287
8.2. Urbanizarea – concept, caracteristici	291
8.2.1. Factorii urbanizării	293
8.2.2. Caracteristicile actuale ale urbanizării	294
8.2.3. Orașul ecologic – obiectiv prioritar în urbanismul viitorului	296
8.2.4. Procesul de urbanizare în România	298
8.2.4.1. Evoluția urbanizării	298
8.2.4.2. Dinamica și căile de creștere a orașelor și populației urbane în secolul XX	299
8.2.3.4. Repartiția geografică a orașelor și particularitățile rețelei urbane ..	303
8.3. Organizarea spațiului urban	305
8.3.1. Modele, metode și teorii utilizate în analiza orașelor	306
8.3.2. Urbanismul și metode moderne de organizare a spațiului urban	315
8.3.3. Zonarea funcțională a spațiului urban	318

Capitolul IX	
SPAȚIUL PERIURBAN	322
9.1. Conceptul de spațiu periurban	322
9.2. Factorii periurbanizării	324
9.3. Delimitarea spațiului periurban	326
9.4. Elemente de organizare a spațiului periurban și funcțiile acestuia	328
9.4.1. Analiza componentelor spațiului periurban – etapa de diagnoză	328
9.4.2. Funcțiile și organizarea spațiului periurban	332
9.4.2.1. Crearea sistemului recreativ al orașului	333
9.4.2.2. Organizarea spațiului agricol și zonarea producției agricole în periurban	336
9.4.2.3. Funcția comercială și organizarea „comerțului periferic”	339
9.4.2.4. Organizarea rețelei de așezări	341
9.4.2.5. Organizarea transportului periurban	342

SPAȚIUL GEOGRAFIC. ORGANIZAREA, AMENAJAREA ȘI DEZVOLTAREA DURABILĂ A SPAȚIULUI GEOGRAFIC. CONCEPTE

1.1. SPAȚIUL GEOGRAFIC

• **Spațiul**, din punct de vedere filosofic, reprezintă forma obiectivă și universală a existenței materiei, inseparabilă de materie, care are aspectul unui întreg continuu și exprimă ordinea coexistenței lumii reale. În cadrul spațiului are loc mișcarea materiei în timp. „În existența umană spațiul este investit cu o dublă semnificație: condiție pentru supraviețuirea noastră biologică, considerându-l ca o resursă care explică rolul pe care cucerirea spațiului l-a jucat în istoria umanității, dar și necesitate psihologică, spațiul fiind perceput ca o eliberare față de constrângeri și pericole. Având, prin definiție, o perspectivă antropocentristă, oamenii analizează spațiul senzorial și mental în funcție de suportul cultural: din experiența intimă, a pozițiilor lor și a relațiilor cu alții, organizează spațiul astfel încât acesta să corespundă cerințelor lor biologice și relațiilor sociale. În perimetrul existențial, ființa umană pornește de la o abilitate spațială instinctivă către o cunoaștere a spațiului prin articularea simbolică dintre cuvinte și imagini, conștientizarea spațiului, într-un mod subiectiv, conferindu-i valoare și păstrându-l în memorie în ierarhii bine definite. Dimensiunea spațială a existenței umane este vitală: spațiul ne oferă aparență, mobilitate, experiență, încărcătură emoțională, orizonturi cognitive” (Claudia Popescu, 1999, p. 5).

Datorită acestui fapt, „spațiul” deține un loc important în „segmentul” conceptual al multor științe, care au încercat să-l descrie, să-l analizeze și să-l înțeleagă, dezvăluind – din cele mai diferite puncte de vedere – semnificația acestuia. Astfel, se vorbește de:

- *spațiul economic*, care asociază fluxurile vizibile, de materiale și produse cu cele invizibile, de prețuri și costuri, de profituri sau pierderi;
- *spațiul abstract – matematic*, constrâns de limite rigide și supus unor legi axiomatiche;
- *spațiul mistic* – ca răspuns al sentimentelor, percepției și imaginației la cerințele umane fundamentale;
- arta definește *spațiul artistic* care „respiră” din personalitatea artistică a celor care l-au încărcat cu valoare estetică;
- arhitecții vorbesc de *spații orizontale și verticale, nude sau personalizate* etc.

Noțiunea de spațiu variază, deci, de la o oarecare categorie spațială, la configurații din ce în ce mai structurate. Categoria spațială se referă la simpla proiecție în spațiu a valorilor religioase, politice, ideologice admise de un agregat social.

• **Spațiul geografic** este *un spațiu particular*, de mare complexitate și dinamism, în care se realizează funcția cea mai semnificativă și originală a Terrei – și anume, funcția biotică, sub toate formele și treptele ei de evoluție. El exprimă o *realitate obiectivă*, care se raportează la un sistem de unități taxonomice superioare (spațiul terestru, sistemul solar, spațiul cosmic) și conține ideea de organizare sistemică, cu o serie de subsisteme (subspații).

În cercetările geografice actuale se utilizează frecvent noțiunea de spațiu geografic ca o *categorie operațională fundamentală* cuantificabilă, care înglobează întreg ansamblul de componente și de relații între componentele geografice ale unui teritoriu, indiferent de mărimea sa. Într-un mod foarte simplificat, spațiul geografic ar putea fi redus la un spațiu multidimensional, cu un număr mai mare sau mai mic de componente și o serie de relații stabilite între acestea, căruia i se poate asocia o structură algebrică sau un graf – ușor asimilate de majoritatea domeniilor implicate în organizarea spațiului geografic.

În literatura geografică internațională și românească, noțiunea de spațiu geografic este de dată relativ recentă, din anii '60, și aparține unei noi etape în dezvoltarea geografiei moderne. *Geografii francofoni* consideră spațiul geografic ca fiind suprafața terestră utilizată și amenajată de societate, apreciată ca materia primă pe care societatea o prelucrează (Isard, 1978). Autorii volumului „Les mots de la géographie” apreciază că spațiul este un produs social și că „... nu există spații naturale, ci doar ansambluri de elemente fizice, componente ale spațiului geografic”. Se acceptă ideea că spațiul geografic este un *spațiu formal* construit de geografi, o construcție mentală particularizată, proprie fiecărui geograf.

Sub influența ideologiei marxiste, *geografii anglofoni* văd în spațiu un mijloc de producție (forță de producție), el afectând prin morfologia sa performanța economică (Benko, Dunford, 1991).

Opiniile menționate, deși aparțin în exclusivitate geografilor, converg spre ideea că „spațiul este construit social”, fiind un efect al relațiilor sociale, dinamice și instabile, deci un produs social – „uitând” de încărcătura naturală a spațiului, de dubla sa natură, socială și fizică (Mihăilescu V., 1968, Ianoș I., 1987). O., tocmai componentele naturale, condițiile fizico-geografice ale spațiului sunt acelea care creează favorabilități sau devin factori restrictivi în dezvoltarea și expansiunea activităților economice, în conturarea spațiilor sociale.

Spațiul geografic poate fi considerat un rezultat al suprapunerii unor spații specializate și care, la anumite niveluri, se ordonează în sisteme. Spațiile specializate sunt fie spații naturale (spațiu montan, deluros, de câmpie; sau forestier, stepic, deșertic etc.), fie spații sociale sau economice (spații de muncă, de consum, socio-culturale sau industriale, comerciale, agricole, etc.).

Spațiile de muncă sunt spațiile organizate pentru și prin activități de producție. De fapt, toate activitățile de producție necesită un anumit spațiu natural și organizează pentru nevoile sale o serie de spații social-economice.

Fiecare activitate are propriile nevoi legate de spațiu. Agricultură este exemplul de activitate care necesită spații vaste, în ciuda proceselor tehnologice considerabile, cea mai mare parte a grupelor umane care se consacră agriculturii rămân dependente de spațiul în care s-au instalat. Producția agricolă contribuie la organizarea unei serii de spații specializate ierarhizate. De la spațiul construit la spațiul de piață, spațiul agricol utilizat, spațiul de aprovizionare, se ordonează multiple spații de muncă.

Activitățile industriale utilizează mai puțin spațiu, dar organizează o rețea spațială foarte complexă. În afară de acapararea clădirilor, a ariilor de stocare și a căilor de acces, care formează spațiul de producție, uzina organizează în jurul ei spații financiare și comerciale, de aprovizionare și de comandă, un „bazin” de forță de muncă.

Activitățile terțiare au drept particularitate necesitatea fluxurilor de bunuri și de persoane, care pot fi atât distribuitori, cât și consumatori ai bunurilor și serviciilor. Spațiile de producție se suprapun limitat peste spațiile de consum. Activitățile de distribuție a bunurilor și serviciilor conturează arii de mărime și stabilitate diferite, polarizate în jurul unui centru.

Există și *activități social-culturale* care creează grupe specializate și organizează spații specializate: bisericile, organizațiile sportive, asociațiile culturale etc., ce gestionează spațiul, creează fluxuri de persoane și simboluri.

Aceste forme de adaptare exprimă relația societății cu natura, în cadrul activităților economico-sociale, generând diferențieri spațiale, diferite tipuri de organizare a spațiului.

Foarte sugestiv, J. Beaujeu-Garnier definește spațiul geografic ca „*localizarea spațiului economic, materializarea spațiului psiho-social și temporizarea spațiului istoric*”.

Fiecare ansamblu natural se caracterizează printr-o combinație mai mult sau mai puțin favorabilă a elementelor naturale, prin limitări ale proceselor biologice și productive, prin potențiale diferite de materii prime și terenuri cultivate, pe care le putem măsura. Caracterul discret al sistemelor spațiale antrenează apariția unor fluxuri diferite de substanță și energie, de la unul la altul.

De asemenea, spațiul este tratat pornind de la dimensiuni, forme de utilizare, echipamente, constrângeri – care se traduc prin sisteme de prețuri, distanțe, capacitate de transport și viteză, fenomen de difuziune și percepții.

Necesitatea modificării geosistemelor (litosfera, hidrosfera, biosfera, pedosfera), datorită amplificării activității umane, a determinat deturnarea stării naturale pentru profitul uman și creșterea riscului epuizării resurselor naturale (L'espace géographique, nr. 1, 1976). Datorită acestui fapt, se vorbește – din ce în ce mai frecvent – de un optimum spațial, care se referă la utilizarea rațională a resurselor de care dispune un spațiu dat, în raport cu starea forțelor de producție.

Acest optimum poate rezulta și prin crearea unei situații în urma căreia se așteaptă cele mai bune rezultate.

- **Proprietățile spațiului geografic** decurg din marea varietate cantitativă și calitativă a elementelor ce compun spațiul, din relațiile și conexiunile locale sau regionale dintre componentele naturale și social economice. Astfel, orice spațiu are *dimensiuni metrice* exprimate prin: suprafețe, volume, distanțe etc., unele dintre acestea fiind stabilite în mod aprioric, prin limite administrativ-teritoriale sau prin delimitări subiective, generate de necesitatea studierii unui anumit ansamblu teritorial.

Proprietățile topologice se referă la caracteristicile calitative ale spațiului geografic, caracteristici care, în ansamblu, asigură funcționalitatea acestuia:

- *complexitatea și coerența* spațiului geografic rezultă din bogăția componentelor și „țesătura” de relații structurale care se regăsesc în el. Coerența permite celor interesați să urmărească experimental procesele specifice spațiului geografic, să le cuantifice și să le măsoare.
- spațiul geografic este *concret*, oferă o serie de facilități concrete ce trebuie folosite, dar impune și o serie de restricții de care trebuie să se țină seama;
- posedă o *anumită structură*, o alcătuire morfologică individuală, inclusiv o structură ierarhică;
- este *neomogen* prin natura componentelor, *irepetabil*, dar divizibil structural;
- înglobează atât *trăsături actuale*, cât și altele *relicte*, și *progresive*;
- are proprietatea de a se autoregla, de a se autoorganiza prin mecanismul transformării intrărilor în ieșiri (feedback) (cauză-efect) etc.

- Spațiul geografic – ca sistem global – se constituie în obiect de studii pentru geografie, ca domeniu de activitate dar și ca instrument conceptual de lucru, și se poate scinda în procesul cunoașterii, prin aplicarea metodei analitice, în:

- *spațiu geografic natural* și
- *spațiu geografic antropizat, umanizat*.

La rândul lor, aceste spații se diversifică, se nuanțează după o serie de criterii ce pot fi luate în considerare, dintre care amintim:

⇒ *criteriul extensiunii (dimensiunii)* diferențiază:

- spații continentale;
- spații naționale;
- spații regionale de diferite tipuri;
- spații locale etc.

⇒ *criteriul tipurilor majore de relief detașează* (în cazul României):

- spațiul muntos (carpatic);
- spațiul deluros;

- spațiul de câmpie;
- spațiul deltaic.

⇒ *criteriul funcțional* definește:

- spații industriale;
- spații agricole;
- spații turistice;
- spații verzi productive și recreative – de agrement etc.
- spații rezidențiale;
- spații comerciale etc.

1.2. ORGANIZAREA SPAȚIULUI GEOGRAFIC ȘI AMENAJAREA TERITORIULUI

„Orice spațiu nedefinit, neanalizat din punct de vedere economic, neorganizat este un spațiu subutilizabil”

Pierre George

Lărgirea domeniilor de activitate, în urma dezvoltării științei, tehnicii și tehnologiei, în general trecerea societății de la un statut de consumator pasiv la cel de consumator activ au făcut ca spațiul geografic să înregistreze, în anumite segmente ale sale, dereglări ale echilibrului anterior, amenajarea și organizarea sa devenind o necesitate obiectivă, absolut necesară.

♦ Organizarea spațiului geografic – ca temă a preocupărilor publice – aparține urbanismului, a cărui istorie începe în secolul XIX. Încă din 1874, Suedia a publicat „Legea asupra construcției orașelor”; în 1901 Țările de Jos au adoptat o lege asupra *planurilor de amenajare*; în 1909, Marea Britanie a promulgat primul „*Document de planificare a orașului*” (Town Planning Act).

Geddes J., influențat de școala franceză, fundamentează *analiza regională* (regional survey), subliniind că această analiză nu trebuie să vizeze doar orașul propriu-zis, ci și zona înconjurătoare – dintr-un punct de vedere global, istoric și geografic, economic și spiritual.

În Carta de la Atena (1933), Le Corbusier sublinia că „orașul nu este decât o parte a unui ansamblu...formând regiunea” și deci planul său nu este decât un element al acestui întreg, care constituie „planul regional”.

În anii '40 iau ființă primele politici teritoriale. În Elveția apare Comisia de Amenajare Teritorială Elvețiană (1937), iar apoi Comitetul de Amenajare Națională (1941) și Asociația Elvețiană pentru Planul Amenajării Naționale (1943). Țările de Jos promulgă, în 1941, Legea Planul Național – care instaurează oficial trei niveluri de acțiune: oraș, regiune, țară.

♦ În România, abordarea fenomenului de organizare a spațiului are o tradiție care o plasează printre pionerii domeniului în Europa. Conceptul de „*supraurbanism*”, definit, în 1929, de Cincinat Sfințescu, conține unele din temele majore ale problematicei teritoriale. De altfel, tot Cincinat Sfințescu a introdus

și definit pentru prima dată (1932) noțiunea de sistematizare. Începând cu anul 1949 apar primele proiecte de *sistematizare* urbană și amenajare teritorială în țara noastră.

Contextul general al dezvoltării, în a doua jumătate a secolului XX, consumul (până la epuizare) unor componente ale spațiului, poluarea și stocarea reziduurilor neconvenționale, depășirea limitelor de presiune antropică etc., au multiplicat numărul de variabile caracteristice spațiului și au extins aria parametrilor de decizie implicați în fenomenele spațiale, diversificând modalitățile de intervenție prin sistematizare, organizare, amenajare, planificare etc.

♦ Termenul de sistematizare provine din latinescul *systema*, având un sens complex: asociere rațională, pe bază de criterii prestabilite, a unei sume de elemente. Termenul generic are o largă utilizare în țara noastră însoțit de o specificare: teritoriu, urban, rural, periurban, fond funciar, căi de comunicație etc.

Prin sistematizare se înțelege, în general, un ansamblu de măsuri tehnice, economice și legislative care privesc organizarea mai bună, după un plan, a spațiilor de locuit, dar și a activităților productive și recreative, precum și a circulației materiilor prime, produselor finite și oamenilor, fără a neglija însă mediul natural înconjurător.

Sistematizarea trebuie percepută ca o acțiune ce vizează menținerea echilibrului între teritoriu și societate, știut fiind că societatea contemporană cere spațiului natural funcțiuni extrem de variate și numai un efort coordonat poate conduce la rezultate satisfăcătoare. Sistematizarea – ca știință cu caracter interdisciplinar – este în ansamblu ei și o acțiune de organizare, remodelare, amenajare, cu accent deosebit pe interrelația: fenomene economico-sociale – structuri naturale ale cadrului natural.

Legea sistematizării localităților urbane și rurale (1974) prevede stabilirea, ca scop al sistematizării, organizarea judiciară a teritoriului țării, județelor și comunelor, a localităților urbane și rurale, zonarea funcțională a terenului, stabilirea regimului de înălțime, a densității construcțiilor precum și a densității locuitorilor, a spațiilor plantate și de agrement, echiparea cu dotări social-culturale, cu lucrări tehnico-edilitare și căi de comunicație și transport, păstrarea și îmbunătățirea calității mediului înconjurător, punerea în valoare a monumentelor istorice și de artă și a locurilor istorice, creșterea eficienței și a investițiilor, îmbunătățirea continuă a condițiilor de muncă, de locuit și de odihnă pentru întreaga populație.

Prin sistematizare trebuia să se asigure restrângerea perimetrelor construibile ale localităților la strictul necesar și folosirea optimă a pământului care reprezintă o importantă avuție națională.

♦ Termenul de sistematizare – folosit cu precădere în România – are un conținut similar cu:

- amenajarea teritoriului (*l'amenagement du territoire* – utilizat de școala franceză);
- planificarea teritorială (*physical planning*) și
- organizarea teritoriului sau spațiului (*spatial organization*), ultimii doi termeni folosiți de școala anglo-saxonă și americană.

♦ *Termenul de organizarea spațiului geografic*, de planificare spațială a apărut mai târziu, introducerea lui datorându-se necesității de a sublinia interdependența între organizarea (planificarea) economică, socială și spațială.

În prezent, în țara noastră, se utilizează din ce în ce mai mult noțiunea de organizarea teritoriului, care reprezintă expresia spațială a politicilor economice, sociale, culturale și ecologice, deoarece, în principiu, oricărui mod de producție îi corespunde o anumită organizare teritorială (economică, socială, tehnică, administrativă) dat fiind că procesul de producție este în fond un proces de transformare a naturii (ordonare, amenajare, dotare, echipare), corespunzător gradului de dezvoltare a societății. Astfel, organizarea teritoriului constituie unicul mod de coordonare a elementelor spațiale cu dezvoltarea preconizată, afirmându-se ca o soluție globală de optimizare a folosirii spațiului în funcție de cerințele prezente și viitoare ale societății (I. Bold, A. Crăciun, 1999, p. 101).

1.2.1. AMENAJAREA TERITORIULUI, SUPT AL REALIZĂRII UNOR PROGRAME COERENTE DE ORGANIZARE A SPAȚIULUI GEOGRAFIC

Amenajarea teritoriului este o activitate esențială a societății umane, a cărei valoare și complexitate crește pe măsura dezvoltării tehnicii și a civilizației umane. Conceptul de amenajare își are originea în necesitatea adaptării spațiului la problemele ridicate de creșterea demografică și dezvoltarea economică, de necesitatea de a utiliza teritoriul în favoarea societății umane, de a utiliza resursele din spațiul respectiv, pentru ca ele să satisfacă nevoile umane pe termen lung, fără a aduce prejudicii mari componentei naturale.

Amenajarea teritoriului, în forma sa cea mai simplă, *reprezintă ansamblul acțiunilor de pregătire a unui teritoriu prin executarea unor lucrări de echipare, asanare, nivelare, plantare, defrișare, desalinizare, terasare, etc., pentru a-l face corespunzător unor funcțiuni și destinații stabilite prin studiul de sistematizare.*

Amenajarea complexă a teritoriului *constituie un instrument important pentru modelarea spațiului geografic, conform valențelor sale economice, particularităților sociale și specificului natural, și reprezintă, la rândul ei, totalitatea măsurilor tehnice și a lucrărilor întreprinse într-un ansamblu de acțiuni coordonate, în scopul organizării armonioase a spațiului, valorificării superioare a resurselor naturale și umane, echipării teritoriului cu căi de comunicație, zonării producției agricole etc.* (Erdeli G. și colab., 2000).

Amenajarea teritoriului urmărește punerea de acord a nevoilor umane (individuale și sociale) cu resursele, al potențialului real al mediului natural și/sau construit – pe de o parte – cu nivelul tehnologic și resursele funciare disponibile – pe de altă parte – în condițiile protejării și conservării patrimoniului existent.

Amenajarea (sistematizarea) teritorială și locală se realizează în concordanță cu programele și prevederile strategiei de dezvoltare social-economică, prevederile

programele naționale pentru dezvoltarea diferitelor ramuri și activități, precum și a planurilor de dezvoltare în profil regional sau zonal, creând cadrul dezvoltării armonioase a teritoriului, ameliorarea calității vieții oamenilor și colectivităților umane. Ea îndeplinește două condiții logice: *este concretă*, asigurând satisfacerea cerințelor de gestiune și dezvoltare curentă și *de perspectivă*, adică ține seama de necesitatea modificărilor ulterioare în procesul de dezvoltare durabilă (I. Bold, A. Crăciun, 1999, p. 103).

■ *Amenajarea presupune* transformări ce trebuie făcute în corelație cu calitatea sistemelor naturale, mărimea suprafeței. Prin amenajare se creează spații cu o mai mare eterogenitate decât a celor inițiale, *efectele amenajării* constând în:

- diferențierea regiunilor sau a spațiilor;
- divizarea producției și investițiilor în spațiul amenajat;
- divizarea costurilor de mediu;
- redistribuirea în spațiu a activităților economice în general (utilizare și gestiune durabilă);
- soluționarea unor probleme sociale (forța de muncă disponibilă, infrastructură).

■ *Finalitățile amenajării* (după Ph. Pinchemel) sunt de ordin:

- economic (exploatarea unor resurse cu minimum de investiții), dar se va face distincția între politica de amenajare și politica de dezvoltare;
- social (pentru bunăstarea populației, dezvoltarea serviciilor);
- ecologic (intervenții blânde în ecosisteme, în scopul prevenirii dezechilibrelor ireversibile).

Amenajarea presupune transformarea, de către om, a unui sistem natural, respectiv, înlocuirea unor componente ale acestuia. În același timp, amenajarea poate să vizeze și mediul utilizat deja de către om, fiind necesar un studiu de evaluare a capacității de suport. Transformările declanșate trebuie să fie în concordanță cu particularitățile regiunii. În funcție de amploarea transformărilor declanșate, în realizarea amenajării devine necesară conlucrarea cu specialiști din diverse domenii de activitate (biologi, agronomi, sociologi, economiști, arhitecți, geografi, geologi, geodezi etc.).

■ *Fundamentele amenajării teritoriale se desprind din următoarele considerente:*

- Amenajările teritoriale trebuie să se facă cu *costuri* pe care să le poată suporta o economie națională într-un an, de la momentul aplicării.
- În majoritatea statelor, succesiunea urmată a plecat de la *dezvoltarea agriculturii* și, în funcție de performanțele acesteia, legate de resursele naturale, s-au realizat investiții către domeniile industriale valorificatoare (textile, alimentare, etc.).
- O condiție de bază o reprezintă, *asigurarea libertății de mișcare* a forței de muncă, în funcție de venituri. Nerespectarea acesteia duce la imposibilitatea realizării prognozelor.

– *Costurile* amenajării teritoriale trebuie să fie *cât mai mici*, pentru ca populația să fie atrasă de ele. Acestea vor fi suportate atât de *proprietarii privați*, cât și de *contribuabili* (respectiv bugetul de stat, orientat spre acest domeniu.

▪ *Legile care stau la baza amenajării teritoriale* pot fi enunțate astfel:

– Într-un anumit spațiu, amenajarea teritorială nu reglează direct disparitățile dintre centru și periferie, și nici pe cele dintre regiunile amenajate.

– Amenajarea teritorială trebuie să se bazeze pe aptitudinea spațiului în care urmează a se realiza, pe specializarea acestui spațiu, pe toate elementele și factorii (naționali, sociali, etc.) lui, care dictează modul în care se va realiza amenajarea, costurile și menținerea pe un termen cât mai lung.

– Gestionarea teritoriului va fi realizată de către autoritatea locală în favoarea celor care populează regiunea respectivă, urmând ca surplusul rezultat să fie oferit regiunilor limitrofe, sau aflate la distanțe mai mari.

▪ *Obiectivele principale ale amenajării teritoriului* se structurează în jurul unor preocupări de bază, recunoscute și promovate pe plan european:

– Dezvoltarea economico-socială echilibrată a regiunilor și zonelor țării, urmărindu-se reducerea dezechilibrelor zonale și susținerea zonelor rămase în urmă.

– Ameliorarea cadrului de viață a locuitorilor (locuințele și dotarea acestora, serviciile publice pentru populație, etc.).

– Gestionarea responsabilă a resurselor naturale și protecția mediului (reducerea conflictelor între cerințele crescânde de resurse și necesitatea conservării lor, dar și protejarea mediului natural).

– Utilizarea rațională a terenurilor, îndeosebi a celor agricole și forestiere.

– Corelarea selectivă a propunerilor de dezvoltare sectorială în cadrul planurilor de amenajare a teritoriului, în funcție de impactul acestora asupra condițiilor de viață ale populației.

În România, activitatea de amenajare a teritoriului capătă o importanță sporită și o complexitate crescândă în perioada de tranziție, ținând seama de următoarele fenomene și procese:

▪ procesul de descentralizare administrativ-teritorială, exercițiul autonomiei și responsabilității locale, deschidere democratică spre participarea colectivităților la deciziile privind alcătuirea cadrului de viață;

▪ necesitatea adaptării structurii așezărilor și redefinirea relațiilor așezării cu teritoriul, ca urmare a instalării dreptului de proprietate privată asupra terenurilor și a bunurilor imobiliare;

▪ extinderea privatizării în domeniul locuirii și introducerea conceptelor economiei de piață în domeniul habitatului, al serviciilor și instituțiilor publice;

▪ modificarea unor tendințe în evoluția proceselor socio-demografice și apariția de noi valori sociale (pluralism, autonomie, participare etc.);

▪ noile condiții de gestiune a teritoriului și localităților, în prezența unor metodologii moderne de analiză și intervenție, prin extinderea informatizării și modernizarea tehnologiilor.

Pe aceste coordonate, activitatea de amenajare a teritoriului se constituie într-un domeniu de sinteză, polemic ancorat în procesul de restructurare-reformă. Rolul său, în perspectiva mileniului următor, este acela de a prefigura, într-o concepție globală și într-o viziune pe termen lung (10–15 ani), alternative strategice și coerente în ceea ce privește:

- programele de dezvoltare a infrastructurii de bază a țării, a gospodăririi unor resurse vitale și a salvărilor valorilor de patrimoniu național sau a identificării problemelor rețelei de localități;
- promovarea parteneriatului european în integrarea infrastructurilor de transport, telecomunicații, energie, având în vedere valorificarea avantajelor potențiale ale României în contextul european, datorate poziției sale geografice, resurselor naturale și socio-economice;
- integrarea directă în problemele și programele de interes european și internațional, cum sunt: racordarea la rețelele de transport paneuropene – inclusiv magistrala Rhin-Main-Dunăre; dezvoltarea zonei Mării Negre sau a zonei de interes științific deosebit – Delta Dunării.

1.2.1.1. PLANUL DE AMENAJARE TERITORIALĂ *

Programele de amenajare regională trebuie să țină seama de limitele și frontierele statale, de relațiile interstatale și intercontinentale, de limitele și frontierele administrative, când se pune problema amenajării concomitente a regiunilor centrale și periferice.

Planul de amenajare teritorială se elaborează în conformitate cu prevederile legale. În cuprinsul acestuia se abordează următoarele probleme:

- *cadrul natural* – principalele trepte de relief, condițiile geotehnice, clima, rețeaua hidrografică, resursele solului și subsolului, terenurile degradate, bilanțul utilizării teritoriului (zonarea funcțională – păduri de protecție, terenuri agricole etc.);
- *potențialul economic* – potențialul agricol și silvic, activitatea industrială, structura terenurilor agricole și silvice, protecția terenurilor agricole și silvice etc.;
- *populația și rețeaua de localități* – volumul și structura potențialului uman, resursele de muncă, aspectele sociale privind mobilitatea populației și ocuparea resurselor de muncă (navetism), repartiția și structura populației în cadrul rețelei de localități, ierarhizarea localităților, profilul dominant al acestora, locuirea și situația locuirii, sistemele de servicii publice;
- *infrastructura tehnico-edilitară a teritoriului* – căile de comunicații și transport, gospodărirea complexă a apelor, echiparea energetică, telecomunicațiile;
- *conservarea, protecția și reabilitarea mediului* – identificarea surselor de poluare (punctuale – deversări la emisar, coșuri de fum etc.), eliminarea

* Documente M.L.P.A.T.